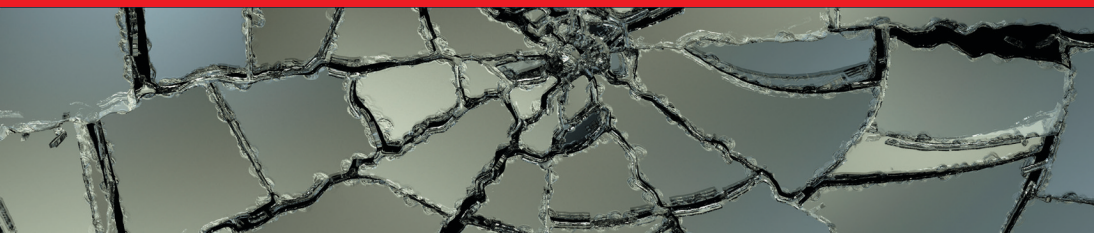

KOMENTARZ

2. WYDANIE

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Andrzej Kiełtyka
Andrzej Ważny

KOMENTARZE PRAKTYCZNE / Prawo karne

Wolters Kluwer

KOMENTARZ

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Andrzej Kiełtyka
Andrzej Ważny

2. wydanie

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 27 marca 2015 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
JustLuk Joanna Ośka

Łamanie
JustLuk Lukasz Drzewiecki, Justyna Szumiel, Krzysztof Drzewiecki

Projekt okładki i stron tytułowych
Agnieszka Tchórznička

Zdjęcie na okładce
© *iStock/Arsgera*

Poszczególne części komentarza opracowali:

Andrzej Kiełtyka – Wstęp, art. 8a, art. 10–10f, art. 11a–15

Andrzej Ważny – Preambuła, art. 1–8, art. 9–9d, art. 11, art. 16–17

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN: 978-83-264-8186-4

2. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	13
Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	29
Art. 1. [Zakres regulacji]	33
Art. 2. [Znaczenie określeń]	36
Art. 3. [Pomoc należna osobie dotkniętej przemocą]	41
Art. 4. [Środki prawne]	44
Art. 5. [Standard usług]	47
Art. 6. [Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie] ...	53
Art. 6a. [Kwalifikacje w zakresie pomocy]	59
Art. 7. [Zadania wojewody]	63
Art. 8. [Zadania ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego]	75
Art. 8a. [Zadania Prokuratora Generalnego]	77
Art. 9. [Powinności organów administracji]	101
Art. 9a. [Działania gminy]	103
Art. 9b. [Zespół interdyscyplinarny]	108
Art. 9c. [Uprawnienia członków zespołu interdyscyplinarnego]	123
Art. 9d. [„Niebieska Karta”]	125
Art. 10. [Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie] ...	135
Art. 10a. [Zespół Monitorujący do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie]	149

Art. 10b. [Skład Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie]	152
Art. 10c. [Przewodniczący, członkowie oraz posiedzenia Zespołu Monitorującego]	160
Art. 10d. [Obowiązek udzielania pomocy Zespołowi Monitorującemu]	163
Art. 10e. [Obsługa administracyjno-biurowa Zespołu Monitorującego]	164
Art. 10f. [Rozporządzenie w sprawie trybu powoływania, organizacji, trybu działania Zespołu Monitorującego]	166
Art. 11. [Sprawozdawczość]	167
Art. 11a. [Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia mieszkania]	187
Art. 12. [Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie z użyciem przemocy]	202
Art. 12a. [Odebranie dziecka z rodziny]	222
Art. 12b. [Zażalenie na odebranie dziecka]	240
Art. 12c. [Pouczenie o prawie złożenia zażalenia]	244
Art. 12d. [Zarządzenie wykonania warunkowo zawieszonej kary pozbawienia wolności lub odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia]	246
Art. 13. (uchylony)	267
Art. 14. (uchylony)	268
Art. 15. [Zmiany w kodeksie karnym]	283
Art. 16. [Zmiany w ustawie o pomocy społecznej]	295
Art. 17. [Moc obowiązkiwania regulacji]	301
Aneks	303
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”	305
Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie	334

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne	337
Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	344
Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	356
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie	359
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o opróżnienie lokalu lub pomieszczenia albo o wydanie nieruchomości	363
Literatura	367

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- Regulamin – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 2014 r. poz. 1218 z późn. zm.)
- u.p.p.r. – ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)

- u.p.s. – ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. – ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842)
- u.w.r.p.z. – ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

- Apel.-W-wa – Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
- KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe
- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
- OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
- OSNSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSS – Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; Zbiór Urzędowy, Seria A
- PiP – Państwo i Prawo
- PPPR – Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- Prok. i Pr.-wkl. – Prokuratura i Prawo – wkładka
- PS – Przegląd Sądowy
- Sam. Teryt. – Samorząd Terytorialny
- WPP – Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne

- ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- GKRPA – gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych
- GOPS – gminny ośrodek pomocy społecznej

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
OPS	– ośrodek pomocy społecznej
SKO	– Samorządowe Kolegium Odwoławcze
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

1. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych (art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.). Przemoc w rodzinie (przemoc domowa) jest w każdym przypadku naruszeniem godności stanowiącej istotę praw człowieka. Każdy człowiek powinien mieć oparcie przede wszystkim w rodzinie, co winno mu dawać tak potrzebne poczucie pewności istnienia. Zdarza się jednak, i to nierzadko, że członkowie rodziny, zamiast być filarem bezpieczeństwa, stanowią dla bliskiej im osoby największe zagrożenie tego bezpieczeństwa.

Przemoc w rodzinie jest jedną z najcięższych form naruszenia praw człowieka. Naruszanych jest przy tym wiele innych praw, takich jak prawo do zdrowia, prawo do wolnego wykonywania zawodu, prawo do ochrony przed pracą przymusową, prawo do swobodnego decydowania o miejscu pobytu. Prawo ofiary do bezpieczeństwa, do niepoddawania się przemocy, jest naczelnym składnikiem godności ludzkiej i dlatego kwestia ta powinna zawsze zajmować priorytetowe miejsce w kształtowaniu polityki przeciwdziałania przemocy w rodzinie (zob. uzasadnienie projektu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r., druk Sejmu RP IV kadencji, nr 3639).

Ofiarami przemocy w rodzinie stają się przeważnie kobiety i dzieci. Coraz częściej jednak przemoc rodzinna dotyczy także mężczyzn, osób starszych i niepełnosprawnych.

Kiedy rodzina zawodzi, ofiara przemocy domowej musi mieć możliwość uzyskania pomocy ze strony organów państwa i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, działających w ramach sprawnego i wydolnego systemu prawnego.

2. Skala zjawiska przemocy w rodzinie (przemocy domowej) jest ogromna. Świadczą o tym statystyki policyjne i sądowe, wyniki badań opinii publicznej, a także powszechnie dostępna wiedza czerpana z mediów. Znaczna liczba osób zetknęła się, w różnym charakterze, z przemocą domową.

Liczba ofiar przemocy domowej według procedury „Niebieskiej Karty” w 2010 r. to 134 866 osób (w 2009 r. – 132 796 osób), w tym 82 102 kobiety, 12 651 mężczyzn, 40 113 małoletnich do 18. roku życia. Liczbę sprawców przemocy domowej w 2010 r. oceniono na 83 390 (w 2009 r. – 81 472), w tym 79 204 mężczyzn, 3981 kobiet i 205 nieletnich.

W 2010 r. Policja przeprowadziła 586 062 interwencje domowe (w 2009 r. – 573 834), w tym 83 488 dotyczących przemocy w rodzinie (w 2009 r. – 81 415).

Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu w 2010 r. to 54 030 (w 2009 r. – 54 201). Do izb wytrzeźwień przewieziono w 2010 r. 12 789 osób, a do policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych do wytrzeźwienia 23 846 osób.

Policja przekazywała liczne informacje o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji. W 2010 r. zgłoszonych przypadków przemocy było 109 872, z czego do ośrodków pomocy społecznej Policja przekazała 44 067 informacji, do gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – 27 616, do placówek służby zdrowia – 175, do organizacji pozarządowych – 11 725.

W 2011 r. wszczęto 29 958 postępowań przygotowawczych o przestępstwo z art. 207 § 1–3 k.k. (w 2010 r. – 30 534, 2009 r. – 33 267, 2008 r. – 34 206, 2007 r. – 34 979, 2006 r. – 39 723, 2005 r. – 37 457, 2004 r. – 37 507, 2003 r. – 38 378, 2002 r. – 37 606, 2001 r. – 36 337, 2000 r. – 35 255, 1999 r. – 32 037) (zob. B. Gruszczyńska, *Zjawisko przemocy w rodzinie w świetle statystyk kryminalnych i badań wiktymizacyjnych* (w:) *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013, s. 103 i n.).

W 2013 r. (uwzględniając wyłącznie działania podejmowane przez Policję – bez danych z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej podmiotów) ustalono, że ogólna liczba ofiar przemocy to 86 797 osób, w tym 58 310 kobiet, 9233 mężczyzn oraz 19 254 małoletnich, z kolei 61 450 osób podejrzewano o stosowanie przemocy (56 755 mężczyzn, 4440 kobiet i 255 nieletnich).

Wiele przypadków przemocy w rodzinie kończy się tragicznie – co trzecie zabójstwo popełnione w Polsce jest skutkiem tzw. konfliktu w rodzinie (uważa się, że np. w 2010 r. na 686 zabójstw 235 miało związek z przemocą domową). Zdarza się, że dochodzi do sytuacji, że sprawca przemocy zabija członków rodziny tuż po opuszczeniu zakładu karnego (zob. M. Wojciechowski, *Wyszedł z więzienia, zabił rodzinę i siebie*, Gazeta Wyborcza, 11 sierpnia 2011, nr 186, s. 4).

Samych osób pokrzywdzonych przestępstwem z art. 207 k.k. było w Polsce w 2013 r. – 19 842, w tym 13 229 (67%) to kobiety, 2753 (14%) mężczyźni i 3860 (19%) dzieci.

W 2013 r. prokuratorzy skierowali do sądów 1753 wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, z czego sądy uwzględniły 1635 wniosków. Zakazem kontaktowania się z pokrzywdzonymi (art. 275 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) objęto 1593 podejrzanych, a oddaniem pod dozór Policji w miejsce niezastosowanego tymczasowego aresztowania pod warunkiem opuszczenia lokalu przez sprawcę (art. 275 § 3 k.p.k.) 588 osób (dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości).

Pamiętać jednak należy, że statystyki kryminalne są źródłem informacji wyłącznie o przestępczości ujawnionej. Poza nimi pozostaje wiele przestępstw z różnych powodów nieujawnionych. „Ciemna liczba przestępstw” występuje, i to w niemałym zakresie, w odniesieniu do czynów przeciwko rodzinie.

Wśród różnych powodów nieinformowania Policji o zaistniałym przestępstwie wymienia się decyzję samej ofiary, która może współczuć sprawcy (np. jeśli sprawcą jest osoba jej znana, spokrewniona z nią czy też zaprzyjaźniona) bądź też przeciwnie – obawiać się jej późniejszej reakcji (np. strach przed zemstą). W przypadkach np. znęcania się nad

członkiem rodziny ofiara może czasami nie mieć świadomości, że dane zdarzenie jest przestępstwem (zob. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s. 226).

3. Każde państwo jest zobowiązane zapobiegać aktom przemocy, także tym dokonywanym w rodzinie, i chronić ich ofiary.

Pokrzywdzonym przemocą w rodzinie gwarantuje się w procesie karnym pewne szczególne uprawnienia, przewidziane prawem krajowym, które systematycznie ulegają poszerzeniu (zob. E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2014, s. 85 i n.; E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, Prok. i Pr. 2014, nr 3, s. 16–31; E. Bieńkowska, *Ofiary przestępstw w postępowaniu karnym – nowe standardy Unii Europejskiej*, PiP 2014, z. 4, s. 58 i n.; D. Kaczmarska, *Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2014, nr 1, s. 124–27). Istotne zmiany w tym zakresie przewiduje ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1247 z późn. zm.), wprowadzająca nowy model polskiego procesu karnego (zob. A. Kiełtyka, *Uwagi o prawach pokrzywdzonych w postępowaniu przygotowawczym po noweli do kodeksu postępowania karnego z 27 września 2013 r.*, *Ius et Administratio* 2014, nr 2, s. 14–32) oraz ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396), której zasadniczy termin wejścia w życie określono na dzień 1 lipca 2015 r.

Sytuacja prawna pokrzywdzonego (ofiary) – także przemocą w rodzinie – jest przedmiotem wielu międzynarodowych uregulowań. Do ważniejszych zaliczyć należy rezolucję 40/34 Zgromadzenia Ogólnego NZ z dnia 29 listopada 1985 r., którą przyjęto Deklarację podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy.

Deklaracja definiuje ofiary jako osoby, które indywidualnie lub zbiorowo poniosły uszczerbek na zdrowiu fizycznym lub psychicznym, doznały zaburzeń emocjonalnych, strat materialnych lub istotnego naruszenia swoich podstawowych praw w wyniku działania lub zaniechania będącego naruszeniem ustaw karnych obowiązujących w państwach członkowskich. Dana osoba staje się ofiarą niezależnie od tego, czy sprawca

został ujawniony, zatrzymany, oskarżony lub skazany, i niezależnie od więzi rodzinnej łączącej ją ze sprawcą. Pojęcie ofiary obejmuje również, jeżeli zachodzi taka potrzeba, najbliższą rodzinę lub osoby pozostające na utrzymaniu bezpośredniej ofiary i osoby, które doznały krzywdy w sytuacji zagrożenia lub zapobiegnięcia wiktymizacji.

Ofiary przestępstw powinny być właściwie traktowane i mieć zapewniony dostęp do sprawiedliwości bez względu na rasę, kolor, płeć, wiek, język, religię, obywatelstwo, przekonania polityczne i inne, wierzenia lub praktyki kulturowe, majątek, urodzenie lub status rodzinny, pochodzenie etniczne lub społeczne czy inwalidztwo. Powinny być one traktowane ze współczuciem i z godnością. Są uprawnione do dostępu do mechanizmów sprawiedliwości i do odpowiedniego zadośćuczynienia – stosownie do ustawodawstwa krajowego – za doznaną krzywdę. Powinno się umożliwić ofiarom przestępstw zadośćuczynienie w sposób szybki, sprawiedliwy, niekosztowny i dostępny oraz szczegółowo informować je o takich możliwościach.

Państwo powinno dążyć do zapewnienia materialnej kompensacji co najmniej ofiarom, które doznały ciężkiego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu w wyniku poważnych przestępstw, a także członkom ich rodzin, zwłaszcza pozostającym na utrzymaniu osób, które poniosły śmierć lub które dotknęło kalectwo w wyniku przestępstwa.

Ofiary powinny otrzymywać niezbędną pomoc materialną, medyczną, psychologiczną i socjalną ze środków rządowych, społecznych lub lokalnych.

Pracownicy Policji, wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia i pomocy społecznej powinni być przeszkoleni w zakresie potrzeb ofiar oraz muszą wiedzieć, jak zapewnić im odpowiednią i niezwłoczną pomoc.

Także wiele innych aktów międzynarodowych odnosi się do przemocy. Wymienić tu można:

- 1) Powszechną Deklarację Praw Człowieka przyjętą dnia 10 grudnia 1948 r.,
- 2) Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167),
- 3) konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71),

- 4) konwencję o prawach dziecka przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526),
- 5) deklarację o eliminacji przemocy wobec kobiet z dnia 20 grudnia 1993 r. (rezolucja 48/104 Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych),
- 6) Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzoną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284),
- 7) konwencję Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z dnia 12 lipca 2007 r.,
- 8) rekomendację Komitetu Ministrów nr R (85)4 w sprawie przemocy w rodzinie z dnia 26 marca 1985 r.,
- 9) rekomendację Komitetu Ministrów nr R (90)2 w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie z dnia 15 stycznia 1990 r.,
- 10) rekomendację Komitetu Ministrów nr (1991)11 w sprawie wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży, pornografii i prostytucji dziecięcej oraz handlu dziećmi z dnia 9 września 1991 r.,
- 11) rekomendację Komitetu Ministrów R (2001)16 w sprawie ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym z dnia 31 października 2001 r.,
- 12) rekomendację Komitetu Ministrów R (2002)5 w sprawie ochrony kobiet przed przemocą z dnia 30 kwietnia 2002 r.,
- 13) rekomendację Zgromadzenia Parlamentarnego 1666 (2004)1 w sprawie ogólnoeuropejskiego zakazu stosowania kar cielesnych wobec dzieci z dnia 23 czerwca 2004 r.,
- 14) rezolucję Zgromadzenia Parlamentarnego 1624 (2008) – Zapobiegać pierwszej formie przemocy wobec dzieci: porzucenie noworodka z dnia 27 czerwca 2008 r.,
- 15) decyzję Rady 2000/375/WSiSW z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie zwalczania pornografii dziecięcej w Internecie (Dz. Urz. UE 2000 L 138 z 9.06.2000, s. 1),
- 16) decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW z dnia 22 grudnia 2003 r. dotyczącą zwalczania seksualnego wykorzystania dzieci i pornografii dziecięcej (Dz. Urz. UE 2004 L 13 z 20.01.2004, s. 44) zastąpio-

ną przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującą decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1),

- 17) rezolucję Rady Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2011 r. w sprawie harmonogramu działań na rzecz zwiększenia praw i ochrony ofiar, zwłaszcza w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE 2011 C 187 z 28.06.2011, s. 1), stwierdzającą m.in., że konieczne są konkretne działania, aby zapewnić wspólną minimalną normę ochrony ofiar przestępstw, a także ich ochrony w postępowaniu karnym w całej Unii. Szczególnego wsparcia należy dostarczać tym, którzy są wyjątkowo podatni na zagrożenia, np. osobom narażonym na powtarzające się akty przemocy w bliskich związkach.

Analizując uregulowania międzynarodowe dotyczące przemocy domowej, warto wspomnieć także o dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57) oraz o dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s. 2). Oprócz wzmocnienia praw ofiar dotyczy ona wzajemnego uznawania środków ochronnych. Próbuje się ujednoczyć standardy praw ochronnych i praw procesowych w krajach różniących się diametralnie co do roli pokrzywdzonego w procesie karnym i jego pozycji wobec oskarżonego. Dyrektywa z dnia 25 października 2015 r. definiuje m.in. ofiarę, członków rodziny, dziecko. Określa prawa do ochrony „ofiar szczególnie narażonych”, a także prawo do ochrony wszystkich ofiar przestępstw i ich rodzin przed zemstą, zastraszaniem oraz powtórna i dalszą wiktyimizacją. Określa również prawo do informacji oraz prawo do rozumienia i bycia rozumianym, prawo do dostępu do usług wsparcia dla ofiar, prawo do otrzymania potwierdzenia złożenia zawiadomienia o przestępstwie, prawo do bycia wysłuchanym, prawo ofiary do uniknięcia kontaktu z oskarżonym, prawo do ochrony podczas przesłuchania (zob. C. Kulesza, *Projekt Europejskiej Dy-*

rektywy z dnia 18 maja 2011 r. w sprawie wsparcia i ochrony ofiar w świetle polskiego prawa, Prok. i Pr. 2011, nr 12, s. 5 i n.; E. Bieńkowska [i in.], *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz*, Warszawa 2014).

Regulacje powyższych dyrektyw zostały w Polsce wdrożone ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21).

Sprawcy i ofiary przemocy coraz częściej przemieszczają się pomiędzy różnymi krajami, co utrudnia wyegzekwowanie nałożonych obowiązków na sprawców przemocy. Dyrektywa unijna umożliwi ochronę ofiary także poza granicami kraju (zob. A. Łukasiewicz, *Unia gotowa na europejski nakaz ochrony*, Rzeczpospolita, 23 września 2011, nr 222, s. C2).

Odpowiedzialność państwa za bierność wobec przemocy domowej i dyskryminację jej ofiar była także przedmiotem orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W sprawie 33401/02, *N.O. v. Turcja* (wyrok ETPCz z dnia 9 czerwca 2009 r., LEX nr 504340) Trybunał stwierdził naruszenie m.in. art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w związku z niedopełnieniem przez władze tureckie obowiązku ochrony skarżącej przed atakami przemocy ze strony byłego męża. O takiej ocenie Trybunału przesądziła pasywna wobec realnych i bezpośrednich zagrożeń dla praw skarżącej i jej matki postawa władz, w szczególności organów wymiaru sprawiedliwości.

W europejski system ochrony ofiar przestępstw wpisuje się także stambulska konwencja Rady Europy z dnia 11 maja 2011 r. w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, ratyfikowana przez polski Sejm w dniu 6 lutego 2015 r.

U podstaw tej konwencji legły zwłaszcza przekonania uznające strukturalny charakter przemocy wobec kobiet za przemoc uwarunkowaną płcią, fakty, że kobiety i dziewczęta są często narażone na poważne formy przemocy, takie jak przemoc domowa, molestowanie seksualne, gwałt, małżeństwo przymusowe, przestępstwa popełniane w imię tzw. honoru i okaleczenia narządów płciowych, ciągłe naruszanie praw człowieka podczas konfliktów zbrojnych mające wpływ na ludność cywilną, podczas których kobiety i dziewczęta narażone są na przemoc uwarunkowa-

na płcią bardziej niż mężczyźni, oraz zapatrywania uznające, że przemoc domowa dotyka kobiety w stopniu nieproporcjonalnym i że mężczyźni również mogą się stać ofiarami przemocy domowej.

4. Prawo karne od dawna nastawione było na ściganie przestępstw związanych z przemocą w rodzinie. Uznanie, że ten rodzaj przemocy to przestępstwo, nie jest jednak wystarczające, aby mu zapobiegać. Niezbędne było udoskonalenie systemu prawnego, który zapewniłby nie tylko ściganie sprawców, lecz także ochronę ofiar przemocy. W Polsce prace nad pierwszym rządowym projektem ustawy, której celem było zagwarantowanie bezpieczeństwa ofierze przemocy w rodzinie, rozpoczęły się w 2003 r. (zob. S. Spurek, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2011, s. 46–55). Rządowy projekt ustawy, podpisany przez Prezesa Rady Ministrów M. Belkę, został skierowany do Sejmu RP dnia 28 grudnia 2004 r. (Sejm IV kadencji, druk nr 3639). Dnia 4 stycznia 2005 r. projekt skierowano do pierwszego czytania na posiedzeniu Sejmu.

Podstawowe założenia, na jakich opierał się projekt ustawy, to:

- 1) podkreślenie, że przemoc w rodzinie jest przestępstwem;
- 2) odpowiedzialność państwa za zapobieganie i karanie aktów przemocy w rodzinie;
- 3) odpowiedzialność sprawcy za popełnione przez niego czyny;
- 4) prawo ofiary do bezpieczeństwa (uzasadnienie, Sejm RP IV kadencji, druk nr 3639).

Uchwalona ustawa określa: zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.), pomimo stosunkowo krótkiego okresu obowiązywania została kilka razy znacznie zmieniona:

- 1) ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589 z późn. zm., art. 9) – uchylono wówczas art. 14 u.p.p.r.;

- 2) ustawą z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 28, poz. 146, art. 16) – zmieniono treść art. 9 ust. 2 u.p.p.r.;
- 3) ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 842) dokonano bardzo obszernej nowelizacji ustawy – zmieniono brzmienie art. 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12 u.p.p.r., a także dodano przepisy art. 6a, 8a, 9a–9d, 10a–10f, 11a, 12a–12d u.p.p.r. oraz uchylono art. 13 u.p.p.r.;
- 4) ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm., obecnie obowiązuje tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm., art. 221) – zmieniono treść art. 12a u.p.p.r.

Istotne znaczenie mają także zmiany innych przepisów powiązanych ze stosowaniem ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:

- 1) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.),
- 2) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.),
- 3) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.),
- 4) ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.),
- 5) ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.),
- 6) ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 z późn. zm.),
- 7) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.),
- 8) ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.),
- 9) ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.).

5. Komentarz uwzględni liczne, najnowsze zmiany przepisów mających związek ze stosowaniem ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Wymienić należy najważniejsze.

Z dniem 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy, zawierająca m.in. przepisy o rodzinie zastępczej oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Przepisy te mają ścisły związek ze stosowaniem instytucji odebrania dziecka, przewidzianej art. 12a u.p.p.r. Wprowadziła ona także wiele zmian do obowiązujących już przepisów, m.in.:

- 1) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.),
- 2) ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 217 z późn. zm.),
- 3) ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1228 z późn. zm.),
- 4) ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.),
- 5) ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 114 z późn. zm.),
- 6) ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.),
- 7) ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 159),
- 8) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 595 z późn. zm.),
- 9) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 596 z późn. zm.),
- 10) ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.),
- 11) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.),
- 12) ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 382),

- 13) ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 191 z późn. zm.),
- 14) ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.),
- 15) ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.),
- 16) ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.),
- 17) ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.).

Szereg zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła ustawa z dnia 25 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 1188).

Z dniem 1 stycznia 2012 r. zmieniono niektóre przepisy kodeksu karnego (art. 4 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 240, poz. 1431), a w szczególności dodano art. 75 § 2a dotyczący zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej oraz zmieniono art. 77 § 1 określający przesłanki warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary.

Wyrokiem z dnia 17 lipca 2013 r., SK 9/10, Dz. U. poz. 905, Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 75 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Przepis ten utracił moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (czyli 9 lutego 2015 r.).

Z dniem 1 stycznia 2012 r. uległy zmianie niektóre przepisy kodeksu karnego wykonawczego dotyczące zwłaszcza określenia przesłanek odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia – art. 160 k.k.w. (ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 240, poz. 1431). Zmienione przepisy odnosiły się m.in. do uregulowań zawartych w art. 12d u.p.p.r.

W następstwie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 4 marca 2008 r., S 2/08, OTK-A 2008, nr 2, poz. 33, oraz z dnia 4 listopada 2010 r., K 19/06, OTK-A 2010, nr 9, poz. 96; dnia 31 sierpnia 2011 r. uchwalono ustawę o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 224, poz. 1342), która weszła w życie 16 listopada 2011 r. Dokonano zmian przepisów kodeksu cywilnego oraz ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 266 z późn. zm.; obecnie obowiązuje tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 150). Zmienione przepisy mają istotne znaczenie dla wykonania obowiązku opuszczenia mieszkania przez stosującego przemoc wspólnie zamieszkałego członka rodziny (art. 11a u.p.p.r.).

Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. uznaje za uchylone wydane na podstawie art. 1046 § 11 k.p.c. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o opróżnienie lokalu lub pomieszczenia albo o wydanie nieruchomości oraz szczegółowych warunków, jakim powinno odpowiadać tymczasowe pomieszczenie (Dz. U. Nr 17, poz. 155).

Dnia 13 stycznia 2012 r. weszło w życie (wydane na podstawie art. 1046 § 11 k.p.c.) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o opróżnienie lokalu lub pomieszczenia albo o wydanie nieruchomości (Dz. U. z 2012 r. poz. 11). Przepisy rozporządzenia mogą być wykorzystane w związku ze stosowaniem przepisu art. 11a u.p.p.r.

Ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. Nr 191, poz. 1135) usunięto z dniem 14 listopada 2011 r. przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a k.k.) z katalogu przestępstw, w stosunku do których występuje prawny obowiązek denuncjacji, co może mieć wpływ na stosowanie art. 12 u.p.p.r.

Niewiele wcześniej – z dniem 8 września 2010 r. – ustawą z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postę-

powania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626) znowelizowano kodeks karny, rozszerzając prawny obowiązek denuncjacji (art. 240 § 1 k.k.) m.in. na przestępstwo handlu ludźmi (art. 189a k.k.).

Ze stosowaniem przemocy w rodzinie ma związek, dodany do kodeksu karnego z dniem 6 czerwca 2011 r., art. 190a (art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Dz. U. Nr 72, poz. 381) dotyczący przestępstwa stalkingu.

Ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589 z późn. zm.) z dniem 8 czerwca 2010 r. uchylono art. 14 u.p.p.r. i wprowadzono nowe rozwiązania do art. 275 k.p.k. określającego środek zapobiegawczy w postaci dozoru Policji.

Z dniem 2 stycznia 2012 r. po raz kolejny otrzymał nowe brzmienie przepis art. 67 § 3 k.k. – zmieniony uprzednio przez art. 1 pkt 7 ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 40, poz. 227 z późn. zm.) z dniem 1 stycznia 2012 r., a następnie przez art. 2 ustawy z dnia 1 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 117, poz. 678).

Z dniem 31 marca 2010 r. ustawą z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 178, poz. 1375 z późn. zm.) rozdzielono funkcje Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego.

Z dniem 18 listopada 2011 r. powstało Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji w związku z podziałem resortu spraw wewnętrznych i administracji na dwa ministerstwa – Spraw Wewnętrznych oraz Administracji i Cyfryzacji (rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Administracji i Cyfryzacji, Dz. U. Nr 248, poz. 1479).

Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1247 z późn. zm.) z dniem 2 czerwca 2014 r. dodano art. 300 § 2 k.p.k., zawierający obowiązek pouczenia pokrzywdzonego o przysługujących mu uprawnieniach, a Minister Sprawiedliwości rozporządzeniem z dnia 27 maja

2014 r. (Dz. U. z 2014 r. poz. 739) określił wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.

Ponadto w systematyce ochrony ofiar przestępstw mieszczą się regulacje ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21), określającej zasady, warunki i zakres stosowania środków ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka oraz osób im najbliższych, jeżeli w związku z toczącym się albo zakończonym postępowaniem karnym z udziałem pokrzywdzonego lub świadka albo postępowaniem karnym skarbowym z udziałem świadka istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia tych osób.

Daleko idące zmiany w zakresie prawa karnego materialnego i procesowego, wiążące się ze zwalczaniem przemocy w rodzinie, wprowadziła także ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015 poz. 396).

6. W obecnym kształcie u.p.p.r., a także powiązane z nią przepisy innych aktów prawnych pozwalają na stosowanie całego spektrum działań służących przede wszystkim ograniczaniu skali przemocy w rodzinie i pomocy jej ofiarom. W jej realizację zaangażowane są organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, kościoły i związki wyznaniowe. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i pomaganie ofiarom jest celem, który powinien łączyć działania sektora publicznego i organizacji pozarządowych.

Rada Ministrów przyjmuje i wykonuje Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Szczególnie ważne zadania ścigania przestępstw związanych ze stosowaniem przemocy, a także czynności pozakarne w tym zakresie wykonuje prokuratura. Na Prokuratorze Generalnym ciąży obowiązek opracowywania i wydawania wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wiążących wszystkie organy uprawnione do prowadzenia postępowań przygotowawczych. Ochrona osób pokrzywdzonych przestępstwami, w szczególności tymi, które związane są ze stosowaniem przemocy w rodzinie, oraz zapewnienie efektywnego wykorzystywania istniejących w tym zakresie instrumentów prawnych należą do podstawowych priorytetów

działań Ministerstwa Sprawiedliwości. Zarówno Prokurator Generalny w wytycznych wydanych na podstawie art. 8a u.p.p.r., jak i Minister Sprawiedliwości (m.in. w piśmie z dnia 17 sierpnia 2011 r. do prezesów sądów apelacyjnych, DSP-I-5105-41/11) wskazują na istniejące możliwości prawne przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Za pośrednictwem różnych organów, instytucji i organizacji prowadzona jest także szeroka akcja informacyjna.

Mamy nadzieję, że niniejszy praktyczny komentarz stanie się pomocny dla osób stosujących przepisy u.p.p.r., a także przybliży problematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie wszystkim zainteresowanym.

Drugie wydanie komentarza zostało zaktualizowane i uzupełnione.

Ustawa

z dnia 29 lipca 2005 r.

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

(Dz. U. Nr 180, poz. 1493; zm.: Dz. U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589;
z 2010 r. Nr 28, poz. 146, Nr 125, poz. 842; z 2011 r. Nr 149, poz. 887)

[Preambuła]

Uznając, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także w celu zwiększania skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie stanowi się, co następuje:

Przed syntetyczną analizą treści zawartej w preambule należy podkreślić, że decyzja ustawodawcy o poprzedzeniu tekstu komentowanej ustawy preambułą jest słuszna i świadczy o nadaniu ustawie należnie wysokiej rangi. Tradycją bowiem jest to, że preambułą poprzedzona jest ustawa zasadnicza, którą stanowi Konstytucja RP. Pojawia się ona w nielicznych tylko ustawach, np. w ustawie z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224 z późn. zm.). Okazuje się, że obie ustawy mają wiele wspólnego. Chodzi o to, że dbałość o czystość języka polskiego *stricte* łączy się z kulturą osobistą każdego człowieka, a osiągnięcie wysokiego jej poziomu gwarantuje należny szacunek dla drugiego człowieka. Ma zatem szansę wyeliminowania jakiegokolwiek przemocy w rodzinie.

Preambuła (*preambulus* – idący przodem) oznacza wstępną część aktu normatywnego, umieszczaną między tytułem a przepisami, która zazwyczaj zawiera motywy wydania aktu prawnego rangi ustawowej, cele, którym ma ten akt służyć, a także funkcje, jakie powinien pełnić. W doktrynie istnieją wątpliwości, czy preambuła jest integralną częścią aktu prawnego, a więc czy ma charakter normatywny, czy też spełnia rolę pomocniczą przy wykładni określonych przepisów ustawy (zob. *Encyklopedia prawa*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2000, s. 766). Na-

leży pochylić się nad tezą jako słuszną, że preambuła stanowi wprawdzie integralną część ustawy, wszak kształtuje standard prawa, ale ma jedynie charakter zamysłu ukierunkowanego na konkretny cel (zob. szerzej S. Spurek, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2011, s. 62).

Wskazując, jakie zmiany wprowadzono, warto przytoczyć brzmienie preambuły sprzed ostatniej nowelizacji z 2010 r.: „W celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie stanowi się, co następuje”. Z jej treści wynika, że poprzednio preambuła określała trzy grupy spraw skutkujących przyjęciem określonej ustawy:

- 1) zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 2) inicjowanie działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie oraz
- 3) wspieranie tego rodzaju działań.

Podnoszenie świadomości społecznej, jako motyw główny, to szeroko rozumiane pojęcie działania edukacyjnego. Nie ma najmniejszych wątpliwości, że działania polegające na podnoszeniu świadomości społecznej to również – a może przede wszystkim – działania szkoleniowe ukierunkowane na osoby mające statutowe obowiązki w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zatem ich adresatami są funkcjonariusze Policji (w pewnym zakresie też strażnicy miejscy), prokuratorzy, sędziowie, lekarze, nauczyciele, samorządowcy, pracownicy socjalni. Oddziaływanie na świadomość społeczną i jej podnoszenie miały dotyczyć – zgodnie z poprzednim brzmieniem preambuły – przyczyn i skutków przemocy w rodzinie. W obecnym kształcie preambuły, nadanym po nowelizacji dokonanej przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r., w istocie chodzi o to samo. Jednakże **poprzez wyekspozowanie – co słuszne – przekonania**, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, wskazano, że władze publiczne, **mające** obowiązek zapewnienia wszystkim obywatelom równego traktowania i poszanowania ich praw i wolności, z natury rzeczy dążą do zwiększania sku-

teczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Konstrukcja ta jest niewątpliwie najbardziej przystająca do naszej rzeczywistości, w której przemoc w rodzinie nie tylko stanowi podstawowy problem moralny, lecz także świadczy o bezsilności organów czuwających nad utrzymaniem statusu Polski jako kraju *sensu stricto* praworządnego. Życie i zdrowie ludzkie stanowi wartość najwyższą, a zatem nie chodzi tylko o świadomość prawną, którą na poziomie podstawowym ma z reguły każdy obywatel naszego kraju, ale szczególnie istotne są: uczciwość, zaangażowanie i bezstronność wszystkich organów ochrony prawnej funkcjonujących na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Powinny one w szczególności zająć się przyczynami szkodliwego zjawiska, jakim jest przemoc w rodzinie. Eliminując przyczyny (np. alkoholizm, bezrobocie), łatwiej będzie walczyć ze skutkami.

Art. 1. [Zakres regulacji]

Ustawa określa:

- 1) zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;**
- 2) zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie;**
- 3) zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.**

1. Zgodnie z dyspozycją art. 1 u.p.p.r. normuje trzy grupy kwestii:

- 1) zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 2) zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz
- 3) zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

W art. 1 u.p.p.r. określone są dwa zakresy ustawy: przedmiotowy i podmiotowy.

2. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie należy rozumieć jako dążenie do zapobiegnięcia realizacji negatywnego działania, które ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy. Ma ono zatem z natury rzeczy charakter prewencyjny.

3. Przemoc w rodzinie została zdefiniowana jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby

na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

4. Członek rodziny w obowiązującym ustawodawstwie został określony jako osoba najbliższa, a więc małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Do zakresu pojęcia osoby najbliższej wchodzi również małżonkowie rodzeństwa oraz pasierb (zob. wyroki SN z dnia 10 listopada 1976 r., V KR 184/76, OSNKW 1977, nr 3, poz. 27, i z dnia 5 listopada 1981 r., I KR 240/81, OSNKW 1981, nr 12, poz. 73). Również konkubentów – osoby żyjące w tzw. konkubinacie, a więc związku kobiety i mężczyzny, którzy prowadzą wspólne gospodarstwo domowe i utrzymują stosunki właściwe małżonkom, chociaż nie pozostają w związku formalnym określonym przez przyjęte zwyczaje – należy słusznie uznać za osoby najbliższe (zob. A. Marek, *Komentarz do art. 115 k.k.*, LEX/el. 2010). W pojęciu osoby najbliższej jako „osoby pozostającej we wspólnym pożyciu” powinien być również uwzględniony związek homoseksualny (por. szerzej P. Janda, A. Kiełtyka, *Ustawa o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 38), mimo że nie mieści się on w powszechnym i prawnym, tradycyjnym określeniu rodziny jako związku osób odmiennej płci (por. art. 18 Konstytucji RP oraz art. 1 i 23 k.r.o.). Natomiast nie mieści się w tym pojęciu, niezależnie od stopnia więzi, związek polegający na przyjaźni czy też narzeczeństwie, jeżeli partnerzy nie pozostają we wspólnym pożyciu w rozumieniu kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (zob. wyrok SN z dnia 9 listopada 1990 r., WR 203/90, OSP 1991, z. 9, poz. 205).

5. Najmniejszych wątpliwości nie budzi to, że ustawodawca w dyspozycjach zawartych w pkt 2 i 3 komentowanego artykułu zastosował właściwą równowagę. Mianowicie w określeniu osób „dotkniętych przemocą w rodzinie” oraz „stosujących przemoc w rodzinie” zachował neutralność przez nieokreślenie płci. Wprawdzie najczęściej ofiarami przemocy są kobiety, jednak zdarza się, że są nimi także mężczyźni w różnym

wieku. A ponieważ prawo jest jednakowe dla wszystkich, nikt nie może być dyskryminowany.

6. Warto wskazać, że przepis art. 1 u.p.p.r. został zredagowany zgodnie z przyjętymi zasadami techniki prawodawczej wyznaczonej dyspozycją rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908), w którym ustalono zasady techniki prawodawczej określające w szczególności:

- 1) elementy metodyki przygotowania i sposób redagowania projektów ustaw, aktów wykonawczych (rozporządzeń), aktów normatywnych o charakterze wewnętrznym (uchwał i zarządzeń), aktów prawa miejscowego, a także tekstów jednolitych i sprostowań błędów,
- 2) sposób dokonywania zmiany (nowelizacji) ustawy,
- 3) typowe środki techniki prawodawczej.

7. Należy podkreślić, w myśl słusznego wyroku WSA we Wrocławiu z dnia 21 marca 2012 r., IV SA/Wr 743/11, LEX nr 1139685, że żaden przepis ustawy z dnia 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nie upoważnia rady gminy do kształtowania katalogu podmiotów, które tworzą zespół interdyscyplinarny. Akt normatywny wydany z przekroczeniem granic upoważnienia ustawowego nie spełnia konstytucyjnych przesłanek legalności aktu wykonawczego i jako taki jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP, ponieważ w demokratycznym państwie prawa nie może funkcjonować akt prawny o charakterze podstawowym sprzeczny z przepisami ustawowymi, ponieważ został wydany przez organ władzy wykonawczej z przekroczeniem delegacji ustawowej do jego wydania.

8. Regulacja krajowa w zakresie ochrony ofiar przestępstw harmonizuje z konwencją Rady Europy z dnia 11 maja 2011 r. w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. W szczególności warto wskazać na jej podstawowe cele (art. 1 konwencji), którymi są:

- 1) ochrona kobiet przed wszelkimi formami przemocy oraz zapobieganie, ściganie sądowe i eliminowanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej,

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Andrzej Kiełtyka – doktor nauk prawnych, prokurator, wykładowca w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie oraz Katedrze Prawa Politechniki Rzeszowskiej, autor wielu opracowań, głównie z dziedziny prawa karnego procesowego, w tym monografii i komentarzy.

Andrzej Ważny – doktor nauk prawnych, adwokat, pracownik naukowo-dydaktyczny w Europejskiej Wyższej Szkole Prawa i Administracji w Warszawie, wykładowca w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, członek rady programowej pism „Prokuratura i Prawo” i „Paragraf na Drodze”. Autor licznych publikacji, w tym komentarzy, zwłaszcza z zakresu postępowania karnego.

Przemoc w rodzinie jest ciężką formą naruszenia praw człowieka. Ofiarami przemocy w rodzinie stają się przeważnie kobiety i dzieci. Coraz częściej jednak przemoc rodzinna dotyczy także osób starszych, niepełnosprawnych oraz mężczyzn. Skala zjawiska przemocy w rodzinie (przemocy domowej) jest ogromna. Świadczą o tym statystyki policyjne i sądowe. Znaczna liczba osób zetknęła się, w różnym charakterze, z przemocą domową, która jest w każdym przypadku naruszeniem godności stanowiącej istotę praw człowieka.

W publikacji szczegółowo przedstawiono:

- zadania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zakres pomocy udzielanej przez wskazane podmioty osobom dotkniętym taką przemocą oraz
- zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

W komentarzu omówiono nowe regulacje wynikające z ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, a także z tzw. dużej noweli kodeksu postępowania karnego oraz zmian do kodeksu karnego mających związek ze stosowaniem przepisów o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Autorzy odnoszą się również do orzecznictwa sądów oraz poglądów wyrażonych w literaturze przedmiotu.

Książka jest przeznaczona dla sędziów, prokuratorów, adwokatów, kuratorów sądowych, funkcjonariuszy Policji i pracowników socjalnych, a także pracowników administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego.

9788326481864 W02P01

Cena 119 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

ISBN 978-83-264-8186-4

9 788326 481864